

Nro. 40.

A FELS. R. TSÁSZARNAK ÉS A KIRALYNAK
KEGYELMES ENGEDELMEBŐL.

Költ: Bétsben Pénteken Novembernek 15-ik napján,
1799-ik. esztendőben.

Német Ország.

Két Prussziai Birodalombeli születésű katoná,
a' kik néhány esztendővel ennekelőtte a' Fran-
cziákhoz által szöktek, és *Bonaparte* fő vezérrel
együtt *Egyiptomba* menvén, ottan és *Siriában* sok
hadi történetekben jelen voltak, 's végtére *St.*
Jean d'Acres mellett Török fogságba esvén, a' több
fogoly Francziákkal együtt *Konstantinápolyba*
vitettek; ne hogy rajtok is az a' szerentsétlen-
ség történyen, a' melly történt vala a' fogoly
Francziákon, az az, hogy nékik is el ne metz-
zettefennek az orrok és a' füleik, a' *Konstantiná-*

R r

nápolyban lévő Prusszus követhet folyamodtak, a' ki is őket a' Fényes Portától reclamálván szabadságba helyhezette, 's passusa mellett *Berlinbe* küldötte azon biztatással, hogy ők is bé vagynak azon közönséges amnekiába foglaltatva, a' melyet a' Fels. Prussziai Király nem ré- giben a' szökött katonákra nézve közönségesfét- tetett. Tulajdonképen a' *Götz* Generális rege- mentjéhez tartozának; de mivel igen sok viszón- tagságokat szenvedtek Egyiptomban, a' Fels. Ki- rály kegyelméből fel szabadítottak a' katonai szolgálat alól. — Ez a' két katona igen sokat beszélt az Egyiptomi és Siriai dolgokról, és a' kikhez *Berlinben* mentek, mindenütt jól ettek, ittak, és pénzel is meg ajándékoztattak.

Károly Kir. fő herczegnek hadi fő kvártélyá még most is *Doneschingában* vagyon, már most nehéz is volna *Helvetiában* a' hadi operatiót foly- tatni, mert hamar bé közzönt oda *Bruma* uram meilynek minden hegyei tele vagynak már hóval; e' mellett magoktak a' szegény lakosok- nak sins mit enniük, nem hogy az *Auszriai* szá- mos hadi népnek adhatnának kenyeret. Azom- ban olly lineában feküsznek a' *Svéviai* kerület- ben az *Auszriai* gyalog és lovas seregek, a' mel- lyet nem egy könnyen lehetne *Masséna* Generá- lisnak által rontani.

Azonban imitt amott még most is történnek némely apró csaták a' Cs. Kir. és a' *Francia* forporlók közt, a' mellyekben hol az egyik, hol a' másik résznek kedvez a' szerentse ilyen al- szonya.

Valamint a' *Svéviai*, úgy a' *Frankóniai* ke- rületben is fegyverbe öltöztek a' parasztok, 's ma- gok is védelmezni igyekeznek az ellenség ellen honnyaikat, — A' *Fels. Auszriai* Házhoz tartozó

Brisgöviában 40000 nőtelen; és 30000 házias és gyermekekes férfiak mondatnak fegyvert fogattatnak lenni. — A' *Speffarti, Schwartzwaldi és Odenwaldi* tartományokban sok ezrekre szaporodott az illy fegyvert fogott parasztoknak a' számok, a' kik minthogy minden szegét lyukát esmérők házajoknak sok kart tesznek a' Francziáknak, hanem ezek is gyakran bosszút állanak magokért, s egész helységekét ki predálnak 's fel égetnek a' nevezett tartományokban. —

A' múlt *Octobernek 31-ik* napján Svéviának *Heilbronn* nevezetű *Imperialis* szabad városába is bé mentek a' Francziák, 's újabb contributió 's requisitiót vetettek arra, mellyeket ki nem fizethetvén a' lakosok, egynéhány személyt vittek el zálogúl a' tehetősebb kereskedők közzül. — *Mannheim* városától 800000 livert kívántak, más Svéviai Kerületbeli városokban is hol többet, hol kevesebbet.

Francziá Respubliká:

Napnyugoti Fr. Országának *Mans* nevű városában 500000 livert predáltak el az oda bé ment *Chouanok* (Suanok) — Hirtelen lett meg szaporodásoknak, és ki terjedéseknek kiváltképen való oka e lehet; mivel az *Anglusok*nak északi *Hollandiába* lett ki szállások után; minden ottan volt republikánusi hadi seregek amoda küldettek. — Most már 40000 főből álló ármadia küldetett ellenek *Moréau* Generális vezérlése alatt, a' ki önnön maga is azon tartományokban születettvén és nevedvén fel; jól esmérők azoknak fekvését.

Az úgy nevezett *Ami des lois*, az az, a' töfvényeknek baráttya, nevű *Párisi* közönséges új-ság levél illyetén módon fesszi le a' *Wendei Chouansokat*!

„Ezek, *ugymond*, emigransokból, békételen papokból, a' tömlöczökből ki szökött gonolztévökből, külföldiekből, Fr. dezertorokból, Fr. Jagságra esett ellenségekből, concriptusokból és tsapongó emberekből állanak, kiknek hat 's hét ezerre megyen a' számok, és lovasok is vagynak közöttök. Igen jól vagynak fel legyverkezettelve, mind eleségek, mind munitiójok elegendő vagyon, semmi nélkül nem szükölködnek, mindent, a' mire szükségek vagyon, szolgaltatnak nékiek a' haza árulók. Mintegy egy hólnappal ennekelötte a' Respublika fegyveres tarából is 14000 töltés puskapor, és egy rakott székér fegyver lopatott ki számokra; hanem az utólsóbbat el nem vihették. — A' midőn valamelly falut, váraft, 's kasszát akarnak ki prédálni, vagy midőn a' republikanusi tisztviselőket igyekeznek megöldösni, 50—200 an is öfzve ütik magokat. — Ha ide, vagy amoda marsiroznak, az Uraság kastelyaikba; ha kastelyokra nem találhatnak, a' tehetős fausiak házaikba szállanak bé, 3. 4. ökrötis le vágnak, jól esznek, jól isznak, 's tovább mennek, és minekelötte szélylyel öfzlanának, lopnak, prédálnak, 's öldösnek. — Leg gonolzfabbak azok, a' kik Andegavium *Angers* nevü várasának környékén lappangonak. Jaj azoknak a' helységeknek, és személyeknek, a' kik minden vezér nélkül lévő Chouansoknak kezekbe esnek. Ki beszélhetetlen károkat okoznak a' hazának. — Egy Decas se múlik el, a' mellyben több 's kevesebb embert meg ne ölnének a' republicanusok közzül; megakadályoztatytják a' törvényeknek bé töltését, és a' közönséges adónak bé szedetését, el prédállják a' helységeknek kasszáit, a' postákat és leveleket el fogdoszják, a' nállók találtatott pénzt el rabolják, meg fosztyák, 's meg öldösik az úton járokat, a' nemzeti gárdiákat, sok ezer katonákat és polgárokat el idegenitenek a' Respublikától s. a. t.“

„Ezek a' veszedelmes emberek October 17-ik napját követett éjjel, igen sűrű köd lévén, *Nantes* városába bé lopódtak *Dantille*, *Tallmon*, és *Chatillon* vezérjeikkel együtt; 's leg elsöben is fel törték a' tömlöztöket, ki bortságtatták az azokban ült rojalistákat engedellen papokat Ezen kiáltozások által: *Éllyen*, *Ellyen a' Király*, a' lakosokat álmaikból fel verték, a' kik mingyárt meg vonván a' láрма harangokat, 's kifüttetvén a' jelt adó ágyúkat, fegyvert kaptak, öfzve tsaptak a' *Chouansokkal* az útzákon, 's két óráig tartott véres viaskodások után ki üttek öket a' városból, a' hol se fegyvert, se munitiót, sem pénzt nem prédálhattak. Mind a' két részről számosan veszek el. —

Bonaparte fő vezérnek visitáját avágy látogatását, egymás után mind az öt *Director* vizsgálta fizette. — *October 27-ik* napján, *Gohier* a' *Directoriumnak* mostani előülöje ötet gazdagon megvendéglette. Ebben a' vendégségben sokat tudakozódott, de keveset felelt a' nevezett fő vezér. A' többi közt azt tudakozta tölle egy valaki: mitsoda tsudálkozásra méltó dolgot találtak az *Egyiptombeliek* a' *Francziákon*? Magam is ilyen kérdést tettem, úgymond, egy *Imám*, az az, *Mahometanus* pap eibe, mellvre azt felelte, hogy *leg inkább tsudálkoztak azon, hogy a' Francziák esznek és isznak egyszermind* *Mosí* már magok az *Egyiptombeliek* is így tselekesznek. — Azt is említette *Bonaparte*, hogy a' vele *Egyiptomból* *Fr. Országba* jött ifjú *Mamelukok* közül egyik, kinek az ő betses jószágaival együtt néhány bútorát és pénzt a' *Fréjus* és *Páris* közt való utén a' haramják el prédáltak, ezt lobbantotta volna szemére: *Te, úgymond, minket meg tsaltal, a' midön azt mondottad, hogy Fr. Országban semmi Beduinok* nívtsenek (Olly *Arábiai* vad emberek, a' kik tsak tsupán tolvajságból élnek) ho-

lott azok, a' kik a' Te és az én jószágomat el
prédálták, valóságos *Beduinusok* voltak."

Két szakadást mondonak most lenni a' Directoriumban; az *elsőben*, vagyon *Sieyes* és *Barras*; a' *másodikban* *Gohier* és *Moulins*; *Roger-Ducos* hasonló *Lareveillere-Lepaux* Ex-Directorhoz, a' ki sem az egyik, sem a' másik részre nem hajlott, hanem a' voksolásban vagy ehez, vagy ama rész mellé állott. — *Bonaparte* fő vezér testvér öttse *Bonaparte Luciannal* együtt *Sieyes* Directortól idegennek lenni mondatnak; de ezt azon okból nem lehet tenni, mivel a' mint néhány *Párisi* magános levelek beszélik, *Bonaparte* fő vezerről még Egyiptomban lételekor is levelezett, és ő sürgette az ő Franciaországba lett vissza térését,

Egy Párisi közönséges újság levél ekként fejezi ki magát: Gyakorta volt, *ugymond*, arról szó, hogy egészen el kell az Angliai Kormányzékot törölni, másként lehetetlen leszen a' Fr. Republikának bátorságban és tsendességben élni. Jó volna, ha ezen véget el lehetne érni; de sokkal könnyebb azt ki mondani mint eszközölni. — Sokkal jobb volna Angliával békefélegre lépni, de olly bekefélegre, a' melly mind a' Francia, mind a' Batava Republikára nézve hasznos és ditsőféleges lenne. — Az illyetén feltételek mellett való békeféleget mindennek eleibe lehetne tenni. — A' bolizuállás rossz tanácsadó, nem is illik egy olly nagy és okos nemzethez, mint a' minémű a' Fr. nemzet, kívánságával is ellenkezik. — Párisban sokan ótsárollyák *Brüne* Generalist, hogy ő ditsőfélegesebb azért, capitulatióra nem lépett a' *Yorki* herczeggel. Mások helybe hagyják tselekedetét azzal a' meg jegyzéssel, hogy ha ő magosabb hangon beszélt volna a' nevezett herczeggel, egész északi Hollandia el

boritatott volna a' viz által. — *Brüne Generalis* nem kíván más meg jutalmaztatást a' Belgáktól, hanem hogy egészen montirozzák fel az alatta lévő Fr. ármádiát. — — — Ezen *Generalis* vezér felől azt irták némellyek ennekelötte két elz- tendővel, a' midön ő még *Helvéziában* lett volna, hogy betűszedőseget tanult volna ifjuságában. De, a' mint már most bizonyosabban tudjuk, iskolai pályájának el végződése után is egészen a' litteraturával foglalatoskodott, és szép remekeit is adta a' szép tudományokkal való esmeretségének. — A' Fr. revolutió alatt, nevezetesen 1789-ik elz- tendőben újságokat irt, és ugyan akkor egy typographiát vett magának. Innen származott az a' hir, hogy ő betűszedő írás és jegény lett volna.

Nagy Britannia.

Azt irták *Londonból*, hogy soha sem kegyetlenkedett annyira a' sárga hideg *Amérikában* miat ez idén, nevezetellen *Filadelphióban* és *Neuyorkban*. Az elsőben 50000-re, az utolsóban 30000-re tétetődik a' lakosoknak a' száma. — Ugy láttzik, mintha olly formán akarná ez a' gonosz nyavalya magát *Amérikában* meg félszkelni, mint *Afidban* és *Afrikában* a' pestis, és a' himlő 's *Francia* nyavalya *Európában*. Még eddig ki nem nyomozhatták az *Orvos Doktorok* annak valóságos okát, a' melly már most a' *Nagy-Britanniához* tartozó *Amérikai tartományokba* is el hatott, 's ott is igen fok embert temet a' földbe. Ugy láttzik, hogy annak is a' levegő égben vagyon a' mótelyes materiája,

Avval kérkednek (és magokra nézve nem is ok nélkül) az *Anglusok*, hogy ők sokkal többet nyertek *Szurinámnak* tsendes, és minden vér ontás nélkül való el nyerése, mint nyertek volna

a' hét Belga tartományoknak meg hódoltatása által. — — Az is nem kevés vizafiztalásokra vagyon az Anglusoknak, hogy a' tsendes tengerben (in mari pacifico), Asia és Afrika közt egy új szigetet talált fel *Wilson* kapitány, mellynek lakosi igen jó szivűeknek, erköltsokban együgyűeknek, és fajta érzékenységgel bíróknak lenni mondatnak. —

A' *Hamburgi* kereskedőknak elő segellések végett, egy *Lutine* nevezetű, 32 ágyús hajón, közel fél millió font sterlinget küldött oda az Angliai Kormányzók. — Ez a' hajó *October 9 ikén* indult ki a' *Farmouthi* kikötő helyből, a' mellnapot követett éjjel, a' tengeri szélvisek által a' Hollandiához tartozó *Vlie* nevű sziget mellett a' tengerben lévő közsziklához tsapatott, diribről darabra tört, és mind a' rajta lévő emberek, mind a' fent nevezett summa pénz a' vízbe merültek. A' vízbe fülladt emberek közt volt egy Londoni gazdag kereskedőnek is a' fia. — Reménylik, hogy az Angliai vízi buvátok fel fogják az elmerült pénzt tálalni, tudván jól, melly helyen füllött légyen el azon hajó.

A' *Londoni* udvari njság levélnek *11 ik Octoberi* darabjában elő adattatnak azon hadi segedelmet tárgyazó trakták, a' mellyek *29-ik Decemb. 1798-ik, és 22 ik Juniusb. 1799 ik esztendőknben* a' *Londoni, és Pétersburgi* udvarok közt tökéleteségre mentek, és mind a' Felső, mind az Alsó Patlamentom eleibe terjesztődtek. — Az első traktában arra kötelezte magát az Orosz Császár, hogy ő 45000 embert fogna Angliának a' Fr. Respublika ellen küldeni, az Angliai Király pedig pénzel fogná a' *Pétersburgi* Cs. udvart segíteni, még pedig olly formán, hogy elsőben, és a' legszükségesebb költségeknek ki potolások végett 325000 font sterlinget, a' stipulált Orosz armádia

számára pedig hólnaponként 75000 font sterlinget fogna szolgáltatni. A' mellett arra kötelezte magát a' nevezett két udvar, hogy egymás híre 's meg egyezése nélkül, sem fegyver szünélt, sem aunyival inkább békefelleget nem fognának az ellenséggel szerzeni, és ha valamiképen kén-telen lenne az Angliai Király a' hadakozástól meg szünni, még azután is köteles lenne három hólkapig a' 75000 font sterlinget a' segítő Orosz seregeknek fizetni.

A' második, tudniillik a' 22-ik Juniusi 1799-ben kötött trakta *Hollandia* előbbi *Constitu-ó*jának vissza állítását, és a' Francziáknak onnan leendő ki hajtásokat tárgyalta. Ezen expeditiónak eszközlésére 17593 főből álló armádiát ígirt a' *Petersburgi* Csász. udvar, az Angliai Király pedig 13000 embert, elegendőnek itilvén a' Hollandiai 7. frigyos tartományoknak meg hódoltatására 30 00 embert. A' 17593 főből álló Orosz seregeknek, mihelyt a' *Revali* kikötő helyben fogna menni, 's hajókra szállani, 88000 font sterlinget ígirt a' Londoni udvar, e' mellett minden hólnapra 40000 font sterlinget, mind addig, míg azon sereg valamelyik Orosz kikötő helybe vissza fogna menni. És hogyha szerentséssen végbe viteződne, vagy az előre el nem látott akadályok miatt el halasztatódna a' Hollandiai expeditio, következésképen lehetetlen vólna a' kedvetlen idő járás miatt az Orosz seregeknek hazájokba vissza térni azon esetre, a' maga Oroszországába fogná az Angliai Király azokat fogadni, szabad kvártélyt, és zsoldot nekik adni, mind addig, míg az időnek ki nyílásakor vagy az Orosz Birodalomba vissza terhetnének, vagy másuvá fognának expeditióba küldtetni.

Olasz Ország.

Valamint más több olly tartományokban, a' hol a' kegyetlen Márs isten a' waga óltárát fel állította, úgy az Olasz országai tartományokban sok mindenféle proclamatiók, avagy hirdetmények forognak a' Publicum kezében. Igen nevezetes azok közt azon hirdetmény, a' mellyet a' mostan uralkodó Török Csaszár nem régibe Olasz Országba küldött, mellynek rövid foglalattya ebből áll: " III. *Selim* a' Törököknek nagy Ura, &c, az Olasz Országai Nemzetekhez! Az Istennek ellenségei hitetlenséget szóllottak, a' gonosz szivü emberek annak hitelt adtak, az erőlenek pedig velek együtt a' gonofság útján jártak — A' Francia armádiáiak villám módjára által futották a' föld kerektségét, sáskák módjára el pufztították a' termő földeket, és mint a' szél meg eméltették azoknak gyümöltseit; valamint a' *Libanus* hegyén nőtt czedrus fák a' fejszék miatt, úgy hüllottak le a' földnek hatalmasságai ő előttök. Akként rohantak az *Alpes* hegyein is le, azért hogy tégedet, Olasz Ország fel kontzolhasanak. Most már, azért mennek hozzátok termékeny Olasz Orzágnak lakosi, a' békeféségnek és királyi székeknek védelmezői, hogy a' ti éltetek, vagyonjaitokat, szokásaitokat és vallástokat, védelmezzék — Képtsollyátok magatokat a' ti szabadítóikkal öfzve, mellyet hogyha miveléndetek, vizsgáljátok Királyaitokat, uraitokat, és atyáitokat nyerni s. a. t.

Sign. Brancardo tartott e' folyó Novemberek első napján a' még boldogult VI. *Pius* Pápa emlékezetére halotti predikatiót, mellynek végződése után, a' mint Velenczéből iratik, nagy misét kellett vala az új Pápa választása végett tartani, 's azonnál a' *Conclavenak* el kezdődni,

Elegyes Tudósítások.

Sidney Smith egy igen szép Arábiai lovat küldött Szíriából a' Londoni Admiralitás Előülőjének Gróf *Spencernek* ajándékba, a' mellyenn lévő nyereg kengyele, és a' kantár zablája merő aranybói volt készítve. — — — — — *Fox* Úr Parlamentum tagjává lett választatasának napját most meg nem inneplették barátjai. — Egy *le Lire* nevezetű, igen bátor és fortélyos Francia ember, Londonból *Holy-Heádba* (annak a' szigetnek a' városába, a' meddig tudniillik az Irlandia posták a' Londonba szálló leveleket vinni szokták), 's onnan *Dublinba* a' Kir. posta hajón, és így igen sebesen 's minden költség nélkül utazott. Eleget nyomozták, de lohol sem találhatták ötöt fel. — — — *Nápolyban* még most sints vége a' *Jakobinusok* életből való ki végeztetéseknak. — A' *Konstánczinápolyi* levelek szerént, *September 17-ik* napján indult ki *Sidney Smith* a' *Cziprus* szigetéből *Egyiptomba*, holott *Alexandriát* kívánnya ostrom alá vétetni. — A' *Konstánczinápdlyban* volt Spanyol Kir. követnek el kellett onnan menni. A' *Hollándiai* követ is hasonló sorsra jutott volna, ha két hólnapig való ott maradásra nem kért volna a' *Fényes Portától* magának engedelmet, úgy gondolkozván, hogy azon idő alatt nagy változás fogna Hazájában történni. — A' *Velenczében* lévő *Kardinalisok*, kiknek 30 ra tétetődik a' számok, a' múlt *October* első fertalyában tartottak néhai *VI. Pius* Pápaért exequiát. — Ők *XVIII. Lajost* Fr. Ország törvényes Kiralyának lenni meg esmerték. — Ismét 20000 embert kíván *Anglia* a' *Petersburgi* udvartól, a' kiket a' többekkel együtt Fr. Ország ellen szándékozik küldeni. — *Nelson* Admiralis *Korsika* ellen fog menni. — Minthogy még idő kívántatik arra, hogy *Rómában* tökéletesen helyre állítatódjék a' tsendesség, minden *Kárdinalisok*

meg egyeztek abban, hogy nem ott, hanem Velenczében tartassék a' *Conclave*, az az, a' Pápa választás. — *Frankfurtban*, és néhány Német Országai városokban olly forma nyavalya mutogatya magát, mint ennekelőtte 23 elzúndókkal *Petersburgban*, a' melly *Influenzának* nevezetik. — Az ebbe esett embereknek meg tüzesünek 's dagadnak a' szemeik, és nem kis fájdalmat éreznek azokban, a' melly *lymptomak* mindazáltal néhány napok után egészen el múlnak. — *Nápoly* városában 8000 főből álló Orosz katonaság vagyon őrizetben, a' kik szorgalmatosan vigyáznak az ott lévő titkos Jakobinusoknak mozgásaikra.

* * *

Szükségben segítő tábla.

A' szarvas marha dögének, el távoztatására az egészséget tárgyazó katekhizmusnak trójától.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Az igaz könyörül az ő barmán Sal. Péld. 12, 10.

I. Alap igazságok.

1. A' valóságos pufztító marha veszedelem, marhadög egyedül ragadás által támad Magyar Országban.

2. Ezen ragadó mérges nyavalya Magyar Országban egy helyből a' másikba, egy Vármegegyéből a' másikba vitetik, kivált a' kereskedés és marha vásárok által, 's úgy sokfelé elterjesztetik.

3. A' ki a' marhadögnek uralkodófakor szarvas marhát nem vesz, vagy nem tserél, a' maga marhájára vigyáz, azt magán tartja, vidéki embert hozzájok nem botsát, 's szorgosan megójsa, hogy vidéki szarvas marha az öveihez ifállóiba, legelőre, 's nyájára ne jusson, 's így az el ragadástól meg őrizkedik, annak marhája egészségben marad.

▲ Minden közönség, a' melly a' dög idejében elegendőképpen gondot visel arról, hogy a' több közönségek és Uraságok közt közös legelők idejekorán el válassztassanak, 's hogy tulajdon nyájai külön legeltessenek; hogy marhájához és a' helységbe vidéki szarvas marha ne jöjjön, hogy szarvas marhája magán legyen; 's hogy minden helység beliek köteleffégeket tegyenek, az meg menti magát a' dögötől.

5 Háborúnak idején osztassanak ki ezen táblák, legyen az Ország igen nagy figyelmetességgel minden külföldről bé jövő szarvas marhára 's napoltassa őket az határnál 10 nap; ha az Országon keresztül mennek, adassék mellejek vigyázó, 24 órával előbb minden helységeknek, melyeken keresztül mennek, jövételek adassék tudtokra; készitessék eledel, legelő és fekvő hely a' helységen kívül; nagy szorgalmatossan őrizkedessék a' közönségbeli szarvas marha ezen nyájaktól, azoknak útjoktól, itatásoknak, legeltetéseknek és fekvéseknek helyétől; ezen marháknak tzejét és ganéjját mélyen el ássák.

6. A' hadi fuvarozásokra, mikor dög legyen, ha csak lehet, lovak forditassanak, ha pedig szarvas marhát kell hajtani, azzal mindég különös vigyázással kel járni. Ne állitassék, az nagy 's egyéb marhával teli, az Ország utak mellett épült gyanús, vagy már épen pestises istállókba, sem gyanús helységekbe, vagy beteg marha mellé; ne adassék neki gyanús és másoktól hátra hagyott izék; a' vele járó maga bánjon mindenkor ezen marhával, 's ha vizsza érkezik, az otthon maradt marhától 10 nap el válassztva tartassék.

II. Külső jelei a' szarvas marha döginek.

A' betegség szokatlan apró száraz kehével kezdődik.

A' marhának egész teste napjában, több ízben, 's egynéhány nap egymás után borsózásba és remegésbe esik, 's fülei és szarvai hol igen melegek, hol igen hidegek.

A' marha tsendesebbé, lustábbá és félénkebbé lesz mint egyébkor volt.

Az étkeffége fogyatkozik, és sokan az italt nem kívánják.

A' kérődzés és a' száznak nyalogatása el múlik.

A' tehenek kevesebb tejet adnak

A' marha szomorkodóvá lesz, el ereszti fülét farkát, fejét rázza, 's néha fogát tsikorgatja.

A' szőre elélesül, 's fel borzad

A' szemei ollvan formák, mint az üveg.

A' marha fokízor görbedez, kivált mikor vizelelik, vagy ganéjlik.

Allásában közelebb rakja hátulsó lábait az elsőkhöz 's azoknak tsak körmei hegyén áll.

A' betegségnek elein többnyire szorúlt a' hasa, vagy leg alább száraz a' ganéjja.

Az étel kívánás, kivált pedig a' kérődzés egészfen el múlik, 's hideg italnak kívánása nehezedik.

A' tehenek kitsinyenként elapadnák.

A' betegség kitörése után másod vagy harmad nappal szemei, orra és szája a' marhának fólynyikozd, 's eleinte víz, az után sürübb taknyosabb genyetség fogy belölle 's büdös.

A' marha nehozen lélezkzik és sokat foházkodik.

Többnyire hasmenés esik rájok, a' mikor ganéjok mint a' dög, büdös. Ezen hasmenés gyakorta erőlködéssel jár egygyütt; néha, pedig akarhatja nélkül is el megy a' ganéjja.

Némelly marháknak tovább is szorúlt a' hasok.

A' betegségnek vége felé meg nehezedik az állatok lélekezése, lehellete büdös, a' marha

nyög és fohászcodik, el tsendesül — 's el vész.

Mások igen el nyughataitanúlnak és vadúlnak, 's engóldozás, fuvás, fogak tsikorgatása és rángolódás közben vésznek el.

Jegyzés. Ezen esetek nem taláztatnak meg mindenkör 's egyszerre minden beteg marhákban. A' betegség kiütése után többnire 3, 4, 5-öd napra el vésznek, kevesen érik el a' 7-ed napot.

III. Belső jelei a' szarvas marha döginék.

Ha a' nyavalyás marhát fel bontják, 's gyomrokat meg vizsgálják, a' harmadik gyomra vagy a' száz rétü bele, tsak nem mindég igen tele van és kemény.

Ha fel metfzik ezen gyomrot, az eledel annak fok réte között, mellynek egésszen kásának kellene lenni, olyan kemény és száraz, hogy porrá lehet zuzni.

Ha ezen eledelt kivetzi belölle az ember, fokszor maga a' belső bőre is ezen gyomornak le megy vele, 's benne a' gyomorban fok veres, kék és fekete foltokat találni, mellyek rothadásra (Brand) mutatnak.

A' negyedik gyomor, valamint a' vékony belek is telyesek illy veres, kék és fekete foltokkal, 's az epe hólyag tömve epével.

1. *Jegyz.* Az elő hozott jeleket nem találni minden beteg marhában, 's nem is mindjárt a' betegségnek elein.

2. *Jegyz.* Ha a' dög mint egy 30 órányira van, minden betegségben el vészett marha fel bontassék, 's a' harmadik gyomra belől vizsgáltassék meg.

3. *Jegyz.* A' marhának fel bontásakor mindenkör kivetessenek a' marhából a' gyomrok és belek, másként elegendőképpen meg nem lehet őket vizsgálni.

4. *Jegyz.* Mihelyt a' 100 rétü bélben, a' mikor a' dög a' környéken uralkedik, valamelly

markának béliiben száraz eledel találtak, fel lehet tenni, hogy az pestises lehetett.

IV. (Halálos) volta ezen betegségnek dögleletes.

Egész tartományokban végben vitt észre vételek és számolások mutatják, hogy általában véve, akár orvosoltatik a' beteg marha, akár nem, 4 beteg marha közül el vész 3.

V. Természete és tulajdonságai a' marha döginck.

A' marha dög tsupán a' szarvas marhának betegsége.

Különbözik minden egyéb betegségtől a' szarvas marhának.

Ő a' fő dologban, télen nyáron, száraz és nedves időben minden tartományban egy féle.

Reá esik az öreg és fiatal 's az erős és gyöngemarhára, 's egyaránt veszti őket.

Szájfájás, szem folyás, gyomorzfáradás, keh, 's mások nem a' valóságos nevei, a' nyavalyának, hanem a' marha dög. — Nem is támad ezen dög az idő, a' meleg, hideg az szárazság, nedvesség, éfső, köd, harmat, a' tartás, a' legelő, izzápos rothadt széná, itatás, sok munka, nyomorúság és éhség — hanem mindenkör ragadás által.

Nálunk, a' marha dög nem az idő járása, meleg, hideg, szárazság, nedvesség, éfső, köd, harmat, tartás, legelő, izzápos fű, rothadt széná, vagy szükség miatt támad a' marha dög, hanem mindenkör a' nyavalyás marhákról ragad el másokra.

(A' többit máffzorra.)

D. D. S.